

На вершине правовой системы Франции также стоит Конституция. Затем следуют иные законы. Силу законов имеют ордонансы (акты делегированного законодательства). Для Франции вообще характерно наличие законодательных функций у нескольких субъектов (Парламент, Президент, Правительство). Во Франции существует разграничение гражданского и торгового права.

Характерной особенностью правовой системы скандинавских стран является минимальное влияние на нее римского права. Зато там наблюдается сильная тенденция к унификации законодательства.

В последние годы наблюдается все большее сближение двух ведущих европейских правовых систем (англосаксонской и романо-германской), что, безусловно, связано с интеграционными процессами в Европе. В результате наблюдается усиление роли правового акта в Англии и судебного решения на континенте.

Вішнеўскі А. Ф.

(Акадэмія МУС Рэспублікі Беларусь)

Крыніцы мусульманскага права

Як сістэма норм, якія адлюстроўвалі ў рэлігійнай форме волю феадальнай значы, санкцыянаваных і падтрымліваемых тэакрытычнай дзяржавай, мусульманскае права ў сваёй аснове склалася ў эпоху станаўлення феадальнага грамадства ў Арабскім халіфаце ў VII–X ст. ст. і засноўваецца на Ісламе. У VIII–X ст. ст. значны ўплыў на развіццё мусульманскага права зрабілі правазнаўцы і суддзі. У гэты час узнікаюць асноўныя галіны (тлумачэнні) Іслама, запаўняюцца прававыя прагалы, на падставе тлумачэння Карана фармулюецца значная колькасць новых прадпісанняў.

Мусульманская прававая сістэма бярэ свой пачатак у Каране і лічыцца вынікам Божых устанаўленняў, а не чалавечага розума і сацыяльных умоў. Алах даў права чалавеку аднойчы і назаўсёды, таму грамадства павінна кіравацца ім, а не ствараць свае права пад уплывам тых ці іншых умоў. Апошнія не супярэчыць таму, што мусульманская прававая дактрына прызнае патрэбу Богага адкравення ў

тлумачэнні. Менавіта на гэта і пайшлі стагоддзі крапатлівай працы мусульманскіх юрыстаў. «Але гэтыя намаганні, адзначае правазнаўца А. Х. Саідаў, былі накіраваны не на стварэнне новага права, а толькі на тое, каб прыстасаваць дадзенае Богам права да практычнага выкарыстання».

Мусульманскае права мае чатыры крыніцы. Першай па значэнню крыніцай прызнаецца Каран — свяшчэнная кніга мусульман, якая уяўляе сабой прамовы і казанні, што былі пазней сабраны ў адзін твор. Большасць палажэнняў Карана прысвечана пытанням рэлігіі і ісламскай маралі, і толькі нязначная іх частка закранае пытанні прававых узаемаадносін мусульман. Вялікае ўздзеянне на гэтую крыніцу рэлігійна-прававой думкі аказалі больш старажытныя дактрыны — хрысціянства і іудаізм. Шматпланавасць зместу і нязначны аб'ём прававых палажэнняў абумовілі той факт, што свяшчэнная кніга Каран не стала для мусульманскага права сістэмным юрыдычным дакументам падобна Канстытуцыі ці кодэксу. Але ён быў і застаецца для мусульманскіх юрыстаў самай аўтарытэтнай крыніцай ісламскага права.

Другой па сваёй значнасці крыніцай мусульманскага права з'яўляецца Суна, якая ўяўляе сабой зборнік хадзісаў, г. зн. збор паданняў аб прароку Мухамедзе, яго паводзінах, учынках, вобразе думак і дзеянняў. Суна ёсць свайго роду вынік тлумачэння Карана пасля смерці Прарока. Як і Каран, Суна ўтрымлівае мала норм асабіста юрыдычных, у ёй дамінуюць маральна-рэлігійныя палажэнні. Сярод юрыдычных праднісанняў няма шырокіх прынцыпаў-абагульненняў, у сілу самой прыроды Суны ў ёй прадстаўлены перш за ўсё канкрэтныя казусы, выпадкі з жыцця Мухамеда.

Трэцяй крыніцай ісламскага права з'яўляецца Іджма — агульнае рашэнне (зключэнне) аўтарытэтных старажытных мусульманскіх правазнаўцаў аб абавязках прававерных, атрымаўшае значэнне юрыдычнай ісціны, вылучанай з Карана ці Суны.

Чацвертая крыніца мусульманскага права — Кіяс, што ўяўляе сабой звычайнае рашэнне справы па аналогіі, г. зн. прымяненне да новых падобных выпадкаў правіл, устаноўленых Каранам, Сунай ці Іджмай.

Дзье апошняй крыніцы з'явіліся вынікам дзейнасці суніцкіх і шыіцкіх прававых школ, якія зрабілі вялікі ўплыў на эвалюцыю мусульманскага права.

На думку вядомага аўтарытэта мусульманскага права Л. Р. Сюкі-ййнена, з'яўленне Іджмы і Кіяса абумоўлена дзвюма асноўнымі прычынамі. Па-першае, Каран не быў поўным зводам юрыдычных норм, а Суна, наадварот, уяўляла сабой мноства казуістычных палажэнняў, якія часта супярэчылі адно аднаму і ў якіх простыя мусульмане і суддзі практычна не маглі самастойна разабрацца. Па-другое, у Каране і Суне не знайшлі адлюстраванне новыя адносіны, ва ўмацаванні якіх былі зацікаўлены пануючыя слаі грамадства.

Можна адзначыць, што Іджма і Кіяс, як крыніцы мусульманскага права, з'яўляюцца дактрынальна-тлумачальнымі. Характэрнай агульнасямейнай рысай гэтых крыніц з'яўляецца тое, што яны выконваюць субсідыярную тлумачальную функцыю ў адносінах да галоўных рэлігійна-прававых крыніц.

Да ліку другасных крыніц права, якія з'явіліся ў больш позні перыяд развіцця ісламскіх дзяржаў, можна аднесці закон (нарматыўна-прававы акт), які сёння выконвае значную ролю ў сацыяльным рэгуляванні. Але мяркуюем, што нельга перабольшваць значэнне закона як крыніцы права ў мусульманскіх краінах. Справа ў тым, што мусульманскія прававыя сістэмы бачаць у гэтых крыніцах (нарматыўна-прававых актах) рысы няўстойлівасці і лакальнасці, абумоўленыя якімі-небудзь асаблівымі ўмовамі эканамічнага ці палітычнага жыцця рэгіёнаў і краін. Праўда, у розных прававых сістэмах становішча закона неаднолькавае. Так, менавіта, мараканская, інданезійская, туніская прававыя сістэмы з дапамогаю канстытуцыйна-заканадаўчых метадаў замацавалі свой статус ісламскіх дзяржаў.

Уся сістэма норм мусульманскага права, якая заснавана на Каране, звычайна называецца Шарыятам, што азначае, якіх правіл ў сваім паўсядзённым жыцці павінен прытрымлівацца мусульманін.

Аналіз канкрэтнага гісторыка-прававога матэрыялу, юрыдычнай практыкі даў магчымасць зрабіць выснову аб тым, што працэс правікнення еўрапейскага права ў мусульманскія краіны перш за ўсе звязаны з міжнароднай інтэграцыяй і эканамічным супрацоўніцтвам дзяржаў хрысціянскага і ісламскага свету. Менавіта ў сувязі з гэтым мусульманскае права, ва ўсялякім выпадку па сваёй знешняй форме, шмат успрыняла ад еўрапейскіх кадыфікацый. Але сцвярджаць, што сфера дзеяння і ўдзельная вага мусульманскага права не толькі

паменьшылася, але і гэты працэс «у прынцыпе неабарачальны», мяркуецца заўчасна. Наадварот, сёння назіраецца своеасаблівы рэнесанс ісламскай прававой культуры, вяртанне да традыцыйных ісламскіх каштоўнасцяў, што заканамерна цягне за сабою пашырэнне прадмета рэгулявання мусульманскага права.

Па сутнасці, у сучасны перыяд у развіцці мусульманскага права прасочваюцца дзве галоўныя тэндэнцыі — ісламізацыя існуючых еўрапейскіх прававых элементаў і развіццё мусульманскіх сістэм за лік унутраных рэзерваў. Меркаванне асобных аўтараў аб быццам бы поўнай «вестэрнізацыі» мусульманскага права лёгка абвяргаецца тым фактам, што які б інстытут ці іншы прававы элемент не быў запазычаны з Еўропы, ён усе роўна, рана ці позна, рэфармуецца нацыянальнай практыкай. Рэфармаваць жа мусульманскае права так жа цяжка, як і само ісламскае грамадства.

Як бачым, адны правазнаўцы сцвярджаюць пра вельмі вялікі ўплыў на мусульманскае права еўрапейскіх прававых сістэм, іншыя — наадварот, адмаўляюць незваротны працэс «вестэрнізацыі». Мяркуем, што ісціну патрэбна шукаць недзе пасярэдзіне. Таму, абагульняючы вышэй сказанае, можна зрабіць наступную выснову: нягледзячы на значны ўплыў на мусульманскае права з боку еўрапейскіх прававых сістэм, яно застаецца самастойнай прававой сям'ёй, якая аказвае сур'ёзнае ўздзеянне на мільённыя масы людзей ва ўсіх рэгіёнах свету.

Жолудь Я. О.
(БГЭУ)

Континентальная (романо-германская) система права

Становление современного права — это длительный исторический процесс, начавшийся еще в раннем средневековье и охватывающий несколько столетий. Он протекал эволюционно и более плавно в сравнении с соответствующими процессами в сфере политики и государственного строительства, где нередко наблюдались обще-